

**РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕЛІ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ, АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ
ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ**

Іваницький С. О.

ВСТУП

Наприкінці березня 2021 року набув чинності Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-ІХ від 28.01.2021 р. (далі – Закон). Цей законодавчий акт став результатом більше ніж десятирічної фахової дискусії й ознаменував практичний етап розбудови нового правоохоронного органу у сфері протидії кримінальним правопорушенням економічної спрямованості – Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ).

Тривала полеміка щодо створення такого органу, для якого пропонувалися різні назви (Служба фінансових розслідувань, Фінансова поліція, Бюро фінансових розслідувань тощо) й функціонал, мала завершитися ухваленням указанного Закону, проте ознайомлення з його текстом та низкою суміжних документів засвідчує, що проблемною залишається низка організаційно-правових, адміністративних та процесуальних питань, які можуть утруднити повноцінну роботу БЕБ.

З огляду на те, що нову законодавчу базу затверджено декілька місяців тому, відповідні положення нормативних документів дотепер не стали предметом широкого наукового обговорення, тому станом на сьогодні у доктрині¹ лише розпочато пошук відповідей на актуальні виклики, які постали у зв'язку з формуванням нової правоохоронної інституції, що зумовлює необхідність теоретичного аналізу цих питань у межах представленої праці.

**1. Розбудова інституційної моделі досудового розслідування
кримінальних правопорушень у сфері економіки**

На шляху до реформування вітчизняної моделі досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки

¹ Аркуша Л.І., Стародубов С.В., Стоянов М.М., Торбас О.О., Шилін Д.В. Бюро економічної безпеки України: перспективи та ризики. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 172-177. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.26> (дата звернення: 17.05.2021).

потребує уточнення роль, місце та інституційний статус БЕБ у системі органів державної влади. Після ухвалення Конституційним Судом України Висновку № 7-в/2019 від 16 грудня 2019 року у справі № 2-249/2019 (5581/19)² й Рішення № 11-р/2020 від 16 вересня 2020 року в справі № 1-19/2020 (345/20)³ парламент на етапі доопрацювання відповідного законопроекту змушений був змінити президенто-центристську модель БЕБ як органу зі спеціальним статусом на її урядову альтернативу у вигляді центрального органу виконавчої влади.

Так, у ч. 1 ст. 1 Закону зафіксовано, що БЕБ України є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. У частині другій цієї статті закріплено, що діяльність БЕБ спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України.

Статтею 15 згаданого акта визначено, що директор БЕБ призначається на посаду урядом за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу, а звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України з підстав, визначених ч. 5 ст. 16 цього Закону. Іншими приписами законодавчого документа передбачено, що Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України за результатами розгляду звіту Директора БЕБ про результати діяльності цього органу за календарний рік може визнати його роботу задовільною чи незадовільною (ст. 35)⁴.

Тенденція до посилення впливу уряду ставить на порядок денний питання забезпечення самостійності та процесуальної незалежності новоствореного органу, адже (на відміну від Президента України, який гарантовано здійснює повноваження протягом 5-ти років) очільник та члени Кабінету Міністрів України, як свідчить практика, змінюються швидше, тому є ризик одночасного оновлення керівного складу БЕБ, що не сприятиме стабільності та об'єктивності роботи органу досудового розслідування.

² Висновок Конституційного Суду України у справі № 2-249/2019 (5581/19) за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 7-в/2019 від 16 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007v710-19#Text> (дата звернення: 17.05.2021).

³ Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-19/2020 (345/20) за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 11-р/2020 від 16 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text> (дата звернення: 17.05.2021).

⁴ Про Бюро економічної безпеки України : Закон України № 1150-IX від 28.01.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 25. Ст. 1151.

Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» № 3166-VI від 17 березня 2011 року діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством⁵. Схожий припис міститься у ч. 4 ст. 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII, де зафіксовано, що діяльність центральних органів виконавчої влади, керівники яких не входять до складу Кабінету Міністрів України, спрямовується і координується міністрами.

Окреслені приписи активізують дискусію щодо міністерства, яке буде спрямовувати і координувати роботу БЕБ. Виходячи з функцій останнього, вказані питання можуть перебувати у сфері відповідальності силового міністерства правоохоронної спрямованості або Міністерства фінансів України.

У першому випадку розробники законопроекту № 3087-д про БЕБ наполягали на переданні функції розслідування економічних кримінальних правопорушень від СБУ, НПУ та податкової міліції ДФС України до єдиного новоствореного органу⁶. Окрім того, певним стримувальним фактором може стати вимога п. 6 Додатку 1 Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом, ратифікованого Законом України № 825-IX від 25.08.2020, відповідно до якого новий орган повинен мати атрибут політичної та функціональної незалежності.

У другій ситуації важко погодитись із пропозиціями окремих учених⁷ і практиків⁸ щодо наділення повноваженнями спрямовувати і координувати роботу БЕБ Міністра фінансів України. Річ у тім, що одними з основних нормативно закріплених завдань БЕБ є забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних.

Ризик же визначається законодавцем як загроза, що ідентифікується в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній, інвестиційній

⁵ Про центральні органи виконавчої влади : Закон України № 3166-VI від 17 березня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст.385.

⁶ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» № 3087-д від 02.07.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69331 (дата звернення: 17.05.2021).

⁷ Парфентій Л.О. Правоохоронні органи у сфері економічної безпеки: українські реалії та перспективи *Право і безпека*. 2020. № 4. С. 133.

⁸ Гетьман О. Бюро економічної безпеки – черговий каральний орган чи прорив для України? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/byuro-ekonomichnoyi-bezpeky-chergovyj-karalnyj-organ-chy-proryv-dlya-ukrayiny/>____(дата звернення: 17.05.2021).

сферах тощо (п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону). Указані сфери належать до предмета відання Міністерства фінансів України, і відповідні ризики можуть виникнути в діяльності органів, що належать до сфери його управління (Державна казначейська служба України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, ПрАТ «Національна енергетична компанія «Укренерго», Державна іпотечна установа, АТ «Магістральні газопроводи України», ПАТ «Українська фінансова житлова компанія» тощо). Отож, із метою уникнення конфлікту інтересів у Міністра фінансів України щодо виявлення порушень у роботі підвідомчих йому структур забезпечення реального відокремлення правоохоронної та сервісної функцій убачається недоцільним закріплення за ним обов'язків щодо спрямування й координації роботи БЕБ.

Із нашої точки зору, передумовою забезпечення самостійності БЕБ, підвищення довіри громадян, вітчизняного та іноземного бізнес-середовища до його роботи є законодавче закріплення вказаних функцій безпосередньо за Кабінетом Міністрів України. Нормативне підґрунтя для цього міститься у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», де зафіксовано, що Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу як безпосередньо, так і через міністерства. Окрім того, відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 17 Закону директор БЕБ наділений повноваженням брати участь із правом дорадчого голосу в засіданнях Кабінету Міністрів України.

Щодо цього слід підтримати підхід уряду, який (з урахуванням висловленої нами раніше пропозиції) 12 травня 2021 року вніс зміни до п. 1 розділу III Схеми спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 (в ред. постанови уряду від 20 жовтня 2019 р. № 879)⁹. Відтепер Кабінетом Міністрів України безпосередньо спрямовується і координується діяльність не тільки таких центральних органів виконавчої влади, як Антимонопольний комітет України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а й Бюро економічної безпеки України.

Наступне питання – організаційно-штатна структура й територіальне розташування БЕБ. Ми вважаємо, що під час розбудови

⁹ Схеми спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 (в ред. постанови уряду від 20 жовтня 2019 р. № 879). *Офіційний вісник України*. 2019. № 86. Ст. 2898.

системи регіональних органів БЕБ необхідно врахувати досвід становлення ДБР, яким наприкінці 2020 року розширено дійсну мережу із семи територіальних управлінь шляхом створення їх відокремлених структурних підрозділів із дислокацією в кожному обласному центрі¹⁰. Обсяг повноважень БЕБ і кількість його співробітників (4 000) зумовлюють потребу створення відповідних підрозділів на обласному рівні.

Згідно із законопроектом № 3959-1 від 25.08.2020 р.¹¹ до основної підслідності БЕБ віднесено розслідування лише одного кримінального проступку, передбаченого ст. 232 КК України (розголошення комерційної або банківської таємниці). У 2020 році в масштабах країни за цією статтею обліковано 3 кримінальні правопорушення¹². До додаткової підслідності БЕБ планується уналежнити кримінальні проступки, визначені ч.ч. 1-2 ст. 192 (заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою), ч. 1 ст. 216 (незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок), ч.ч. 1-2, 4 ст. 358 (підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів) КК України.

З огляду на кількість кримінальних проступків, підслідних БЕБ, а також передбачувану незначну складність розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, очевидно є відсутність потреби створення штатних підрозділів дізнання (якщо кількість кримінальних проступків, підслідних БЕБ, значно не збільшиться), необхідність наділення таким функціоналом службових осіб інших підрозділів БЕБ, уповноважених у межах компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Особливістю БЕБ має стати висока питома вага аналітичного складника в діяльності цього органу, значний акцент на попередженні вчинення кримінальних правопорушень відповідної категорії. У цьому контексті ст. 12 профільного Закону конкретизує, що БЕБ у своїй аналітичній діяльності застосовує ризик-орієнтований підхід.

Критерії ризику, що використовуються під час застосування ризик-орієнтованого підходу, поділяються на критерії, пов'язані з правопорушником, характером та видом протиправної дії, галузевими особливостями системних кримінальних явищ, фінансовими втратами

¹⁰ Державне бюро розслідувань. Звіт про діяльність 2020. URL: <https://dbr.gov.ua/reports> (дата звернення: 17.05.2021).

¹¹ Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України: проект Закону України № 3959-1 від 25.08.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3959-1&skl=10 (дата звернення: 17.05.2021).

¹² Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

держави від оптимізації сплати податків тощо. Ризик-орієнтований підхід має бути пропорційним до характеру та масштабу діяльності БЕБ у відповідній сфері, при цьому Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу затверджується наказом Бюро економічної безпеки України¹³.

Необхідно зазначити, що ризик-орієнтований підхід не є “terra incognita” для вітчизняної правової системи, тому на цьому шляху корисно використати, зокрема, досвід Державної служби фінансового моніторингу.

На підставі визначених FATF (Financial Action Task Force) стандартів¹⁴ Державною службою фінансового моніторингу розроблено Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, оприлюднюються результати типологічних досліджень, систематично (один раз на декілька років) здійснюється аналіз та оцінка ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму на секторальному¹⁵ та національному¹⁶ рівнях. Накопичену методологію, практику та консультативну допомогу ДСФМ раціонально було б застосувати в роботі БЕБ.

Так, наприклад, заслуговують на увагу та врахування виокремлені ДСФМ індикатори ризиків відповідних суб'єктів, пов'язані з особливостями структури власності, а саме: а) структура власності клієнта видається незвичайною або надмірно складною; б) період діяльності з дати державної реєстрації клієнта або вигодонабувача становить менше одного року; в) незрозумілі зміни у структурі власності

¹³ Про Бюро економічної безпеки України : Закон України № 1150-IX від 28.01.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 25. Ст. 1151.

¹⁴ International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF recommendation. Paris: FATF, 2020. 136 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/fatf%20recommendations%202012.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).; Guidance for a risk-based approach for legal professionals. Paris: FATF, 2019. 95 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-Based-Approach-Legal-Professionals.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

¹⁵ Звіт за результатами секторальної оцінки ризиків використання ринку нерухомості для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом і фінансування тероризму (18.12.2018). URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/sektoralna-ocinka-rizikiv/zvit-za-rezultatami-sektoralnoji-ocinki-rizikiv-vikoristannya-rinku-nerухomosti-dlya-legalizaciji-vidmivannya-doxodiv-oderzhanix-zlochinnim-shlyaxom-i-finansuvannya-terorizmu.html> (дата звернення: 17.05.2021).

¹⁶ Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2016 рік). URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/zvit_nor.pdf (дата звернення: 17.05.2021); Звіт про проведення чергової (другої) національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2019 рік). URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/НОР/Документи/Zvit.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

клієнта; г) неодноразові зміни організаційно-правової структури клієнта; д) часті або незрозумілі зміни членів керівництва; е) кількість співробітників або організаційна структура не відповідають розмірам або характеру діяльності клієнта; ж) клієнти або вигодонабувачі, їхні філії або дочірні організації мають реєстрацію або здійснюють свою діяльність на території держав, що не виконують чи не зовсім належним чином виконують рекомендації міжнародних, міждержавних організацій, задіяних у відповідній сфері; з) занадто молодий або занадто похилий вік керівника юридичної особи; к) наявність відомостей про те, що засновники клієнта-юридичної особи є одночасно засновниками в значній кількості інших юридичних осіб; л) щодо особи, яка має право діяти без довіреності від імені клієнта-юридичної особи, є інформація про важку хворобу або постановку на облік в психо-, наркологічних закладах, про його смерть¹⁷.

Підозрілий характер фінансових операцій може бути визначений через: заплутаний або незвичайний характер договору, що не має економічного сенсу або очевидної законної мети; невідповідність суті договору (операції) статутній діяльності суб'єкта господарювання; відсутність у договорах умови про відповідальність сторін за порушення договірних зобов'язань (у вигляді штрафу, пені); велика сума готівки, отримана від комерційної діяльності, для якої не властиві готівкові розрахунки; зарахування в один операційний день на рахунок клієнта грошей від великої кількості контрагентів і переказ їх того ж дня на інший рахунок або зняття готівкою; поповнення рахунку готівкою особою, рівень доходу або сфера діяльності якої не дозволяє здійснювати фінооперацію на таку суму; сплата неустойки, штрафу за договором у неадекватній сумі (більше 10% вартості недопоставлених товарів, ненаданих послуг, невиконаних робіт); невідповідність зазначеної в контракті вартості товарів або послуг їх ринковій вартості¹⁸.

Під час розслідування БЕБ податкових кримінальних правопорушень корисно врахувати сформовані ДСФМ індикатори підозрілої діяльності суб'єктів господарювання: 1) постійні зміни або щойно оновлений посадово-засновницький склад; 2) відсутність необхідної матеріально-технічної бази для здійснення заявлених обсягів господарських операцій; 3) багатомільйонні розрахунки не відповідають обсягам наявних ресурсів щодо як персоналу, так і обігових коштів; 4) суб'єкт надає послуги та реалізує товари в несумісних сферах економічної діяльності (постачає будівельні

¹⁷ Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2020/KerivnyxtvoSPFM.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

¹⁸ Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2020/KerivnyxtvoSPFM.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

матеріали, здійснює оптову торгівлю зерном, надає послуги у сфері бухгалтерського обліку, надає послуги та здійснює торгівлю комп'ютерами та програмним забезпеченням тощо); 5) відсутність повної бухгалтерської звітності, первинних документів; 6) відсутність ведення первинного обліку або ведення з порушеннями встановленого порядку; 7) невідповідність показників фінансової звітності обсягам операцій; 8) невідповідність записів у бухгалтерських документах; 9) відсутність задекларованого доходу та сплачених податків; 10) розірвання ланцюжку ПДВ (особливо під час перепродажу одного товару), відсутність деталізації призначення таких платежів; 11) підроблення офіційних документів, виготовлення підроблених печаток, штампів чи бланків підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності, інших офіційних печаток, штампів чи бланків; 12) відкриття поточних рахунків у великій кількості обслуговувальних банків; 13) супроводження осіб посадово-засновницького складу третіми особами для надання пояснень щодо діяльності; 14) використання підставних осіб як номінальних власників; 15) управління рахунками значної кількості суб'єктів через один і той же набір IP-адрес; 16) причетність осіб, що входять до посадово-засновницький складу, до вчинення злочинів, пов'язаних із фіктивною діяльністю або поданням недостовірної інформації під час реєстрації; 17) відсутність платежів зі сплати податків, загальнообов'язкових зборів та платежів; 18) відсутність операцій, пов'язаних зі звичайною господарською діяльністю (виплата заробітної платні співробітникам, за оренду офісу/складу, канцелярських товарів, комунальних платежів тощо); 19) відмова в обслуговуванні з боку іншого фінансового посередника; 20) використання для відкриття рахунків утрачених паспортів або паспортів померлих осіб¹⁹.

Переймаючи новітній досвід становлення інших органів правопорядку (НАБУ, ДБР), важливо забезпечити своєчасне підзаконне нормативно-правове супроводження початку роботи нового органу шляхом затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання БЕБ, Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, Положення про Раду громадського контролю при БЕБ та порядок її формування, Положення про дисциплінарну комісію БЕБ та її склад тощо.

¹⁹ Типологічне дослідження «Відмивання доходів від податкових злочинів»: затверджено Наказом Державної служби фінансового моніторингу України 21.12.2020 № 122 URL: <https://fiiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Typology%202020.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

2. Оптимізація процесуальної компетенції Бюро економічної безпеки України

БЕБ має розпочати роботу через декілька місяців, однак дотепер залишається невизначеною та дискусійною підслідність кримінальних проваджень цьому органу.

Попри те, що ніхто не любить зайвої (чужої) роботи, міжвідомчі спори про підслідність не є рідкістю в практиці досудового розслідування кримінальних правопорушень і подеколи набувають досить принципового та гострого характеру. Питання підслідності інколи вирішує долю кримінального провадження, тому важливо його правильно врегулювати з огляду на місію, завдання та ресурси БЕБ.

Наразі відсутній законодавчо визначений перелік кримінальних правопорушень, підслідних БЕБ. Є лише ухвалений у першому читанні проект закону України «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України» № 3959-1 від 25.08.2020 р.

Цей документ передбачає, що «детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 199, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 222-2, 223-1, 223-2, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 КК України. Детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 206-2, 210, 211 КК України, якщо розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Якщо під час розслідування зазначених кримінальних правопорушень установлені кримінальні правопорушення, передбачені статтями 192, 200, 216, 358, 366 КК України, вчинені особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, такі правопорушення розслідуються детективами органів Бюро економічної безпеки України»²⁰.

Аналіз наведеного фрагмента дозволяє говорити про наявність окремих неузгодженостей із раніше ухваленим Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX від 28.01.2021 р. і складність реалізації окресленої у пояснювальній записці до Закону ідеї передати розслідування економічних кримінальних правопорушень від СБУ, НПУ та податкової міліції ДФС України до єдиного новоствореного органу.

²⁰ Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України: проект Закону України № 3959-1 від 25.08.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3959-1&skl=10 (дата звернення: 17.05.2021).

Слід зазначити: попри широке застосування на побутовому та професійному рівні, законодавство не розкриває змісту понять «економічне кримінальне правопорушення», «економічний злочин» чи «кримінальне правопорушення у сфері економіки». У ст. 1 Закону на БЕБ України покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. За текстом Закону використовуються термінологічні звороти «кримінальні правопорушення, що посягають на функціонування економіки держави» (п. 3 ч. 1 ст. 2), «кримінальні правопорушення у сфері економіки» (п. 7 ч. 1 ст. 2), «правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави» (п. 5 ч. 1 ст. 4), «правопорушення, пов'язані з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги» (п. 7 ч. 1 ст. 4), проте їх зміст не розкрито, що залишає досить широкі межі для суб'єктивного тлумачення.

Співставлення терміна «кримінальні правопорушення, що посягають на функціонування економіки держави» із використаним у Кримінальному кодексі України поняттям «кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» показує, що їх не можна розглядати як синонімічні. Посягати на функціонування економіки держави можуть й окремі кримінальні правопорушення проти власності, а також інші.

Із загального переліку кримінальних правопорушень, передбачених Розділом VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» КК України, розробники змін до КПК України (законопроект № 3959-1 від 25.08.2020) уналежнили до підслідності БЕБ лише частину. Так, за підслідністю НПУ залишаються ст. 203-1 (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), ст. 203-2 (незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей), ст. 213 (порушення порядку здійснення заготівлі металобрухту та операцій із металобрухтом), ст. 227 (умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції) та ін. КК України.

Ми підтримуємо такий підхід, адже, по-перше, ключовим атрибутом новоствореного БЕБ має бути забезпечення глибокої спеціалізації та фахового рівня розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки.

По-друге, важливою є необхідність зосередження уваги на найбільш серйозних кримінальних правопорушеннях економічної спрямованості. Як приклад можна навести Національне антикорупційне бюро України, працівники якого не займаються фактами побутової корупції, зосереджуючи свою увагу та потужний потенціал на протидії топ-корупції, полюванні на т.зв. «велику рибу».

Підвищений рівень соціального забезпечення співробітників БЕБ орієнтує на те, щоб новостворений орган зайняв аналогічну нішу у сфері економіки. До цього спонукає й п. 6 Додатку 1 Меморандуму про

взаєморозуміння між Україною та ЄС, ратифікованого Законом України № 825-IX від 25.08.2020 р., де йдеться про необхідність створення органу для розслідування «серйозних економічних та фінансових злочинів»²¹.

Отже, важливо, щоб працівники БЕБ «не захлинулися» від надмірної кількості проваджень у зв'язку з розслідуванням кримінальних правопорушень, що не становлять значної суспільної небезпеки, а також мали достатнє навантаження, яке виправдовує значні ресурси, витрачені державою.

Інакше під час передбаченого Законом щорічного звітування директора БЕБ може скластися ситуація, яка виникла у процесі звітування очільника ДБР у профільному комітеті парламенту, коли з'ясувалося, що 40% справ, за якими цим органом повідомлено про підозру, становлять справи про т.зв. «самоволку» військово-службовцями²², які не є складними в розслідуванні.

Аналіз законопроекту № 3959-1 свідчить про те, що основна частка кримінальних правопорушень, які розслідуватимуться БЕБ, становитиме колишня підслідність податкової міліції ДФС України. Загалом, це кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, статистика виявлення та розслідування яких свідчить про порівняно незначний обсяг навантаження органів розслідування в цій сфері. Так, органами податкової міліції разом з іншими правоохоронними органами у 2018 році обліковано 6 334 кримінальних правопорушення у сфері господарської діяльності (до суду з обвинувальним актом направлено 2021 кримінальне провадження)²³, у 2019 році – 5 947 (1 686)²⁴, у 2020 році – 5 342 (1 620)²⁵ відповідно.

²¹ Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником та Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 200 мільйонів євро): Закон України № 825-IX від 25.08.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 50. Ст. 459.

²² Стенограма засідання Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України 02 березня 2021 року. URL: <http://komzakonpr.rada.gov.ua/uploads/documents/32851.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

²³ Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113653&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

²⁴ Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113897&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

²⁵ Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

У цьому контексті не можемо підтримати позицію розробників законопроекту № 3959-1 щодо передання до підслідності БЕБ розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 222 КК України. Попри гучну назву статті (шахрайство з фінансовими ресурсами), на практиці ця норма застосовується для кваліфікації отримання кредиту в банку чи ломбарді або житлової субсидії в управлінні соцзахисту населення на підставі підроблених документів (довідки про доходи, склад сім'ї тощо). Розслідування цього кримінального правопорушення майже нічим не відрізняється від звичайного шахрайства й не становить труднощів. В органах поліції накопичено значний досвід протидії таким правопорушенням, тому передавати його до підслідності БЕБ не є доцільним.

Натомість спеціалізованої уваги БЕБ, як убачається, потребують кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України. Залежно від кваліфікувальних ознак, окремі резонансні злочини за цією статтею розслідує НАБУ, при цьому більшість проваджень здійснює Національна поліція України. У 2020 році за цією статтею обліковано 11 160 кримінальних правопорушення (до суду з обвинувальним актом направлено 4 623 кримінальних провадження)²⁶. Типові ситуації, пов'язані з привласненням (розтратою) матеріально відповідальними особами (продавець, касир, експедитор тощо) ввірених їм матеріальних цінностей (гроші, товари тощо), досить успішно розслідуються слідчими підрозділами поліції.

Водночас уваги БЕБ потребують випадки заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, що не охоплюються підслідністю НАБУ, але пов'язані з розкраданням (заволодінням) бюджетними коштами шляхом отримання незаконного бюджетного відшкодування податку на додану вартість. Указані дії вчиняються в економічній сфері з використанням розгалуженої мережі суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності шляхом унесення недостовірних даних до господарської, бухгалтерської та податкової документації.

Нині частина цих дій кваліфікується за ч.ч. 2-5 ст. 191 КК України, але розробниками законопроекту № 3959-1 пропонується доповнити КК окремою нормою – ст. 222-2 (шахрайство з податком на додану вартість). Серед фахівців у галузі кримінального права така ініціатива сприймається неоднозначно через можливість кваліфікації дій, передбачених диспозицією цієї норми, на підставі наявних у КК України статей. Якщо парламент не погодиться доповнити КК України статтею 222-2, то питання передання до підслідності БЕБ окремих складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України, постане серед

²⁶ Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

пріоритетних, адже кримінальне правопорушення вчиняється в економічній сфері, має підвищену небезпеку й потребує вузькоспеціалізованих навичок для ефективного розслідування.

Одним з основних завдань БЕБ, без сумніву, має стати протидія такому небезпечному кримінальному явищу, як рейдерство. Попри відсутність законодавчого визначення цього поняття та чіткого переліку кримінальних правопорушень, що охоплюються цим терміном, очевидно, що змістовне поле цієї дефініції включає ст. 206-2 КК України (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації). Розслідування цього та багатьох інших економічних злочинів безпосередньо пов'язане з виявленням та своєчасним накладенням арешту на майно. Водночас правова регламентація цього заходу забезпечення кримінального провадження на сьогодні характеризується окремими суперечностями й потребує вдосконалення.

Перш ніж перейти до розгляду проблемних питань варто зазначити, що інститут арешту майна не обділений увагою законодавця. Процесуальний порядок арешту майна постійно піддається корективам. Так, на початку цього року у повному обсязі набули чинності зміни до ч. 3 ст. 170 КПК України, відповідно до яких забороняється накладати арешт на кошти на єдиному рахунку, відкритому в порядку, визначеному статтею 35-1 Податкового кодексу України, на кошти на рахунках платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, на кошти, що перебувають на поточних рахунках зі спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 15-1 Закону України «Про електроенергетику», на поточних рахунках зі спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 19-1 Закону України «Про тепlopостачання», на поточних рахунках зі спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих відповідно до статті 26-1 Закону України «Про тепlopостачання» і статті 18-1 Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до Закону України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки»²⁷.

Аналізуючи перспективи вдосконалення інституту арешту майна у діяльності БЕБ через призму ухваленого у першому читанні проекту закону України «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України» № 3959-1 від 25.08.2020 р., слід зазначити, що вказаним законопроектом пропонується внести зміни до ч. 9 ст. 170 КПК України шляхом закріплення наступного положення:

²⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р., № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

«У невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), Директора Бюро економічної безпеки України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна»²⁸.

Доповнивши стару норму словосполученням «Директора Бюро економічної безпеки України (або його заступника)» розробники законопроекту не повністю врахували можливі часові розбіжності у зв'язку з поданням клопотання про арешт майна, а також сформовані у доктрині напрацювання щодо оптимізації дійсної редакції ст.ст. 170, 172 КПК України.

Так, не зовсім складно спрогнозувати ситуацію, коли детектив БЕБ після прийняття Директором БЕБ рішення про попередній арешт майна звернеться з клопотанням про арешт майна до суду протягом 20 годин із моменту ухвалення такого рішення. Відповідно до ч. 1 ст. 172 КПК України клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів із дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, а також захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Отже, дотримавшись вимог закону й подавши клопотання до суду до спливу 24-х годинного строку, детектив БЕБ може опинитися в ситуації, коли рішення слідчого судді може бути ухвалено в межах строку, передбаченого ч. 1 ст. 172 КПК України, однак із порушенням 48-годинного терміну, закріпленого ч. 9 ст. 170 КПК України. За цих умов неминуче постануть питання щодо повернення майна, яке утримується без законних підстав, а також допустимості використання доказового матеріалу, залученого до матеріалів кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді, винесеної з порушенням строків.

²⁸ Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України: проект Закону України № 3959-1 від 25.08.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3959-1&skl=10 (дата звернення: 17.05.2021).

У цьому контексті слід погодитися з висловленою у науці²⁹ думкою щодо вдосконалення чинної редакції ч. 1 ст. 172 КПК України, яку доцільно імплементувати до тексту проекту закону України «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України» № 3959-1 від 25.08.2020 р.: «Клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів із дня його надходження до суду, однак до спливу строку, визначеного в ч. 9 ст. 170 цього Кодексу, якщо клопотання про арешт майна подано на підставі накладеного попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних чи юридичних осіб у фінансових установах. Клопотання про арешт майна розглядається за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, а також захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Неприбуття цих осіб на судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання».

У літературі³⁰ вже давно звертається увага на те, що для повноцінної реалізації інституту попереднього арешту на майно слід внести зміни до ст. 16 КПК України. Її нинішня редакція передбачає, що «позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому цим Кодексом. На підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення»³¹. Після слів «тимчасове вилучення майна» частину 2 статті 16 КПК України доцільно доповнити словами «попередній арешт майна» в межах законопроекту № 3959-1.

У проекті закону України «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України» № 3959-1 не усувається термінологічне протиріччя між ч. 9 й ч. 10 ст. 170 КПК України. Так, у ч. 9 ст. 170 КПК України (в редакції проекту) йдеться про можливість накладення арешту на «рахунки фізичних або юридичних осіб у фінансових

²⁹ Дрозд А.В. Деякі проблемні питання арешту майна в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36. Т. 2. С. 166-167.

³⁰ Музиченко О.В. Реалізація конституційного принципу недоторканності права власності на стадії досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Харків, 2016. С. 148.

³¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р., № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

установах»³², тоді як у ч. 10 цієї статті згадуються «банківські рахунки».

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківськими рахунками є рахунки, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів³³. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» конкретизує, що банки мають право відкривати своїм клієнтам вкладні (депозитні), поточні рахунки, рахунки умовного зберігання (ескроу) та кореспондентські рахунки.

Натомість поняття фінансової установи має значно ширший обсяг. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовою установою є «юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, й інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг».

Отже, приписи ч. 9 й ч. 10 ст. 170 КПК України потребують узгодження з наданням пріоритету термінологічному звороту «рахунки фізичних або юридичних осіб у фінансових установах» як такому, що охоплює ширший перелік майна, на яке може бути накладено арешт.

Очевидно, окрім арешту майна, важливим є питання його належного збереження. Щодо цього потребують подальшого вдосконалення нормативні основи взаємодії БЕБ із таким новим профільним органом у цій сфері, як Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА).

Практика роботи цього агентства виявила наявність законодавчих неузгодженостей щодо вартості активів, які можуть бути передані в управління Національному агентству України з питань виявлення,

³² Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України: проект Закону України № 3959-1 від 25.08.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3959-1&skl=10 (дата звернення: 17.05.2021).

³³ Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.

розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Так, відповідно до п. 4 ч. 6 ст. 100 КПК України речові докази вартістю понад 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, передаються за письмовою згодою власника (а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді) суду Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення заходів з управління ними з метою забезпечення їх збереження або збереження їхньої економічної вартості, а речові докази, зазначені в абзаци першому цієї частини, такої самої вартості – для їх реалізації з урахуванням особливостей, визначених законом.

Натомість у ч. 1 ст. 19 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» зафіксовано, що АРМА здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема як захід забезпечення позову – лише щодо позову, пред’явленого в інтересах держави з встановленням заборони розпоряджатися та/або користуватися такими активами, а також у позовному провадженні у справах про визнання неосбрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави з установленням заборони користуватися такими активами, сума або вартість яких дорівнює або перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року³⁴. Нормативний різнобіч щодо вартості активів, які можуть бути передані в управління АРМА, потребує вирішення шляхом прямого втручання законодавця.

ВИСНОВКИ

Таким чином, важливою передумовою забезпечення самостійності БЕБ, підвищення довіри громадян, бізнес-середовища до його роботи є законодавче закріплення повноважень щодо спрямування й координації діяльності цього органу безпосередньо за Кабінетом Міністрів України.

Під час розбудови системи регіональних органів БЕБ необхідно врахувати досвід становлення ДБР, яким наприкінці 2020 року розширено дійсну мережу територіальних управлінь шляхом створення їх відокремлених структурних підрозділів із дислокацією в кожному обласному центрі. Обсяг повноважень БЕБ і кількість його

³⁴ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

співробітників зумовлюють потребу створення відповідних підрозділів на обласному рівні.

З огляду на кількість кримінальних проступків, підслідних БЕБ згідно із законопроектом № 3959-1 від 25.08.2020, а також передбачувану незначну складність розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, створення штатних підрозділів дізнання вбачається недоцільним.

Переймаючи новітній досвід становлення інших органів правопорядку (НАБУ, ДБР), важливо забезпечити своєчасне підзаконне нормативно-правове супроводження початку роботи БЕБ шляхом затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання БЕБ, Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, Положення про Раду громадського контролю при БЕБ та порядок її формування, Положення про дисциплінарну комісію БЕБ та її склад тощо.

Під час визначення процесуальної компетенції БЕБ та переліку кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, важливо, по-перше, щоб ключовим атрибутом новоствореного органу стало забезпечення глибокої спеціалізації та фахового рівня розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки. По-друге, важливою є необхідність зосередження уваги на найбільш серйозних кримінальних правопорушеннях економічної спрямованості.

АНОТАЦІЯ

Здійснено дослідження організаційних, адміністративно-правових та процесуальних проблем реформування інституційної моделі досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки. Проаналізовано нормативно-правові засади функціонування Бюро економічної безпеки України. Аргументовано, що важливою передумовою забезпечення самостійності БЕБ, підвищення довіри громадян, бізнес-середовища до його роботи є законодавче закріплення повноважень щодо спрямування й координації діяльності цього органу безпосередньо за Кабінетом Міністрів України. Сформульовано, що під час розбудови системи територіальних органів БЕБ необхідно врахувати досвід становлення ДБР, зокрема створити відповідні регіональні підрозділи на обласному рівні.

Зроблено висновок: з огляду на кількість кримінальних проступків, підслідних БЕБ згідно із законопроектом № 3959-1 від 25.08.2020, а також передбачувану незначну складність розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, створення штатних підрозділів дізнання є недоцільним. Визначено необхідність забезпечення своєчасного підзаконного нормативно-правового супроводження початку роботи БЕБ шляхом прийняття Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, Положення про проходження

служби особами, які мають спеціальні звання БЕБ, Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, Положення про Раду громадського контролю при БЕБ та порядок її формування, Положення про дисциплінарну комісію БЕБ та її склад тощо.

Констатовано, що законодавство не розкриває змісту понять «економічне кримінальне правопорушення», «економічний злочин», «кримінальні правопорушення, що посягають на функціонування економіки держави», «кримінальні правопорушення у сфері економіки», «правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави», «правопорушення, пов'язані з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги», що залишає досить широкі межі для суб'єктивного тлумачення. Розкрито співвідношення поняття «кримінальні правопорушення, що посягають на функціонування економіки держави» із використаним у Кримінальному кодексі України терміном «кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності».

Обґрунтовано, що під час визначення процесуальної компетенції БЕБ та переліку кримінальних правопорушень, уналежених до його підслідності, важливо, по-перше, щоб ключовим атрибутом новоствореного органу стало забезпечення глибокої спеціалізації та фахового рівня розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки; по-друге, важливо є необхідність зосередження уваги на найбільш серйозних кримінальних правопорушеннях економічної спрямованості, щоб працівники БЕБ «не захлинулися» від надмірної кількості проваджень у зв'язку з розслідуванням кримінальних правопорушень, що не становлять значної суспільної небезпеки, а також мали достатнє навантаження, яке виправдовує значні ресурси, витрачені державою. Аргументовано, що до підслідності БЕБ мають належати випадки заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, що не охоплюються підслідністю НАБУ, але пов'язані з розкраданням (заволодінням) бюджетними коштами шляхом отримання незаконного бюджетного відшкодування податку на додану вартість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркуша Л.І., Стародубов С.В., Стоянов М.М., Торбас О.О., Шилін Д.В. Бюро економічної безпеки України: перспективи та ризики. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 172–177. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.26> (дата звернення: 17.05.2021).

2. Висновок Конституційного Суду України у справі № 2-249/2019 (5581/19) за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи,

Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 7-в/2019 від 16 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007v710-19#Text> (дата звернення: 17.05.2021).

3. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-19/2020 (345/20) за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 11-р/2020 від 16 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text> (дата звернення: 17.05.2021).

4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України № 1150-IX від 28.01.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 25. Ст. 1151.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р., № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

6. Ivanytskyu S.O., Bondar V.S., Bunina A.P., Morozov D.A., Fursov D.Y. Ethical and legal issues of interaction between a defence lawyer and a prosecutor during the criminal trial. *International journal of criminology and sociology*. 2020. Vol. 9. P. 1474-1480. DOI: <https://doi.org/10.6000/1929-4409.2020.09.167> (дата звернення: 17.05.2021).

7. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України № 3166-VI від 17 березня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

8. Про Кабінет Міністрів України: Закон України № 794-VII від 27 лютого 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» № 3087-д від 02.07.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69331 (дата звернення: 17.05.2021).

10. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником та Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 200 мільйонів євро) : Закон України № 825-IX від 25.08.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 50. Ст. 459.

11. Парфентій Л.О. Правоохоронні органи у сфері економічної безпеки: українські реалії та перспективи *Право і безпека*. 2020. № 4. С. 130–136. <https://doi.org/10.32631/pb.2020.4.20> (дата звернення: 17.05.2021).

12. Гетьман О. Бюро економічної безпеки – черговий каральний орган чи прорив для України? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/byuro-ekonomichnoyi-bezpeky-chergovuy-karalnyj-organ-chy-prognyv-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 17.05.2021).

13. Схема спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 (в ред. постанови уряду від 20 жовтня 2019 р. № 879). *Офіційний вісник України*. 2019. № 86. Ст. 2898.

14. Державне бюро розслідувань. Звіт про діяльність 2020. URL: <https://dbr.gov.ua/reports> (дата звернення: 17.05.2021).

15. Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України: проект Закону України № 3959-1 від 25.08.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3959-1&skl=10 (дата звернення: 17.05.2021).

16. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

17. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF recommendation. Paris: FATF, 2020. 136 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/fatf%20recommendations%202012.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

18. Guidance for a risk-based approach for legal professionals. Paris: FATF, 2019. 95 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-Based-Approach-Legal-Professionals.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

19. Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2020/KerivnyxtvoSPFM.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

20. Звіт за результатами секторальної оцінки ризиків використання ринку нерухомості для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом і фінансування тероризму (18.12.2018). URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/sektoralna-ocinka-rizikiv/zvit-za-rezultatami-sektoralnoji-ocinki-rizikiv-vikoristannya-rinku-nerukhomosti-dlya-legalizaciji-vidmivannya-doxodiv-oderzhanix-zlochinnim-shlyaxom-i-finansuvannya-terorizmu.html> (дата звернення: 17.05.2021).

21. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2016 рік).

URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/zvit_nor.pdf (дата звернення: 17.05.2021).

22. Звіт про проведення чергової (другої) національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2019 рік). URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/HOP/Документи/Zvit.pdf.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

23. Іваницький С.О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2017. 800 с. URL: <http://hdl.handle.net/11300/8853> (дата звернення: 17.05.2021).

24. Стенограма засідання Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України 02 березня 2021 року. URL: <http://komzakonpr.rada.gov.ua/uploads/documents/32851.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

25. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113653&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

26. Типологічне дослідження «Відмивання доходів від податкових злочинів»: затверджено Наказом Державної служби фінансового моніторингу України 21.12.2020 № 122 URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Typology%202020.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).

27. Дрозд А.В. Деякі проблемні питання арешту майна в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36. Т. 2. С. 164–168.

28. Музиченко О.В. Реалізація конституційного принципу недоторканності права власності на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 267 с.

29. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

30. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2346-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.

31. Іваницький С.О. Зразки кримінальних процесуальних документів слідчого, прокурора, адвоката та судді (досудове провадження): навчально-практичний посібник. Київ : «Центр навчальної літератури», 2019. 208 с.

32. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113897&libid=100820 (дата звернення: 17.05.2021).

33. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

34. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

Information about the author:

Ivanytskyy Sergiy Oleksandrovych,
Doctor of Law Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Economic Security
and Financial Investigations
National Academy of Internal Affairs
1, Solomianska square, Kyiv, 03035, Ukraine